

Komlowszki Tibor

(1929–1996)

Az MTA Irodalomtudományi Intézetének vezetősége és tagsága nevében szeretnék végső búcsút venni szeretett kollégánktól, Komlowszki Tibortól.* Megrendülten állunk hamvai előtt, hiszen nagyon szeretttük és tudtuk, hogy ő nagyon szeretett élni. Élni – és dolgozni a magyar irodalomért. Dolgozni utolsó pillanatáig, még a több mint féléve rátört irgalmatlan betegség kínjai között is. A rák ritkán ereszti el áldozatát; mégis, titokban reménykedtünk, hogy neki mégis irgalmazni fog. Most pedig, örökös bujdosásra indulván, legkedvesebb költőjét, Balassit idézve, így búcsúzhatna:

Ti mezők, hegyek, berkek, szép völgyek,
kiben gyakran jártam,
Szép szelíd vadat, hangos madarat
ott hallottam, láttam.

Isten hozzátok, s adja, rajtatok
az avagy örvendjen,
Az ki engemet akkor szeretett,
mostan se feledjen!

A Szentesen született, de Hódmezővásárhelyen érettségizett fiatalember 1951-ben végezte el a budapesti Tudományegyetemen a magyar-történelem szakot. Rövid, kétéves egyetemi hivatalnokoskodás után a régi magyar irodalomtörténeti tanszéken tanított egészen 1969-ig – többen vannak közöttünk is, akik az ő diákjai voltak –, azután egészen nyugdíjaztatásáig, sőt azután is, az utolsó percig intéztünk Reneszánsz-kutató Osztályán dolgozott. Tudományos érdeklődése korán a 16. század irodalmának, elsősorban Balassi költészetének kutatásához vonzotta, már egyetemi oktató korában, s ezt az elkötelezettséget mindvégig megőrizte és elmélyítette. A régi magyar költészet tanulmányozásához rendkívül felvértezve fogott: birtokában volt azoknak a történettudományi, egyháztörténeti, művészet-történeti stb. ismereteknek, amelyek nélkül nem lehet eredményeket elérni ebben az interdiszciplináris felkészültséget igénylő stúdiumban. Alapjában véve a költészet esztétikuma, nehezen megfogható varázsa izgatta legjobban, az a minőség, amely áthat korokon és éltetőleg összeköti a távoli századok alkotóit. Első tanulmányai közt találhatunk olyat, amely Ady és a régi magyar költői nyelv viszonyával foglalkozik, és olyat is, amely Kafka *Kastélyának* barokk előzményét deríti fel. Ám rendkívüli alázattal tudott leszállni a textológia tárnáiba és a mikrofilológia teljes eszköztárát tudta mozgósítani egy-egy vers datálásáért, egy-egy kétes szerzőség bizonyossá tételéért, egy-egy homályos utalás vagy metafora háttérének megvilágításáért. Nagyon jól észlelhető ez az igazi *akribia* a Régi Magyar

* Szörényi László, Kulcsár Péter és Kőszeghy Péter gyászbeszéde 1996. július 17-én hangzott el a Fiumei úti sírkertben, Komlowszki Tibor búcsúztatásán.

Költők Tára 17. századi sorozatának 8. kötetében (1976), melyben Stoll Bélával együtt Bethlen Gábor korának költészetét tette hozzáférhetővé és dolgozta fel. Rendkívüli alázatát emlegettem; íme egy példa: Tiziano első magyar említését találta meg Tállyai Pál általa kiadott versében; más külön tanulmányt szentelt volna ennek a felfedezésnek; ő megelégedett azzal, hogy precízen – egy jegyzetben – kinyomozta, melyik, ma már elveszett képeről van szó a mesternek.

A vers mint műalkotás iránt érzett kíváncsiság és szeretet vezette akkor, midőn hatalmas kötetet szervezett és szerkesztett *A régi magyar vers* kérdéseit tárgyaló műelemzésekből (1979). A modern műelemzés módszereit először e kötet általa megnyert szerzői – köztük olyan kollégák is, akik elsősorban más korszakok szakértői – alkalmazták a régebbi századok műalkotásain. Rendkívüli tapintattal és körültekintéssel dolgozta ki azt a módszert, amellyel a sokszor ahistorikusként elmarasztalt modern elemzési eljárásokat össze tudta ötvöztetni a tárgy kívánta történeti-művelődéstörténeti szempontokkal.

Noha igen jelentőset alkotott más szövegkiadásával, valamint Rimay, Prágai András vagy Draskovich János életművének kutatásában, központi témája, tudósi szerelme mindvégig Balassi költészete maradt. Sok tanulmányának – közülük néhány franciául is megjelent – tanulságait végre 1992-ben egy kismonográfiában összegezte. A *Balassi-vers karaktere* című kötetet alcímében ugyan szerényen csak tanulmányoknak nevezi, előszavában is hangsúlyozva azt, hogy nem törekszik teljességre, mégis a metrikai, a frazeológiai és a kompozícióra irányuló vizsgálatok mindvégig egyetlen, de alapvető kérdést feszegetnek: hogyan érett autonóm, nagy költővé, a magyar reneszánsz reprezentánsává Balassi. A finom, a vershangsúlyokra érzékeny fül és a filológiai adatok bősége teszi meggyőzővé a függelékben közölt fejezetet is az *Eurialus és Lucretia* szerzőségéről.

Igen sokat tett azért, hogy a régi magyar költészetet közkinccsé tegye, megismertesse a szűkebb szakma körein túl is. Ezirányú vállalkozásai között a legnagyobb jelentőségű a Magyar Remekírók sorozatban megjelentetett két kötet, amelyben a 17. század, valamint a kuruc kor költőit mutatta be. Aki csak távolról is ismeri a válogatás alapjául szolgáló vaskos korpuszokat, megítheti, mennyi mérlegelésre és elsősorban a költészet dolgait, esztétikai lényegét illető mennyire biztos ízlésre volt szükség ahhoz, hogy Komlós Tibor a nemzeti kánonba emelhesse, sikerrel, a kor nagyobb nevű, de a közönség előtt szinte teljesen ismeretlen költőt ugyanúgy, mint a költészet névtelenjeinek legsikerültebb alkotásait. Elmondhatjuk, hogy az a kíváncsi olvasó, akit érdekel a már inkább reflektorfényben lévő klasszikus, tehát 19. századi költészetünk előtörténete, még nagyon sokáig e példaszerűen összeállított és kommentált kötetpárosból fogja meríteni észrevételeit.

Sokszorosát alkothatta volna azonban mind szövegkiadásban, mind önálló tanulmányban, könyvben annak a nem kevésnek, amit ránk hagyott, ha egész tudományos életpályáját központilag meghatározó, végig vállalt nagy munkája nem az Irodalomtörténeti Közlemények szerkesztése lett volna. Az idén százéves folyóirat negyvenhárom évfolyamának volt munkatársa; kezdte 1954-ben technikai szerkesztőként, illetve jelentőségű titkárként, folytatta 1968-tól szerkesztői bizottsági tagként, 1971-től pedig mindvégig felelős szerkesztőként jegyezte a lapot. Szakmánk központi jelentőségű orgánusát óriás munkabírással, végtelen igényességgel, fáradhatatlan tapintattal, minden irányú módszertani nyitottsággal és teljes alázattal szerkesztette. Nevétől örökre elválaszthatatlan marad, hogy e folyóirat mindvégig, igen nehéz időkben is megőrizte magas tudományos színvonalát és egyúttal műhelyként tudott szolgálni, elsősorban a más fórumokban elég-

gé mostohán kezelt régi irodalom kutatóinak, de minden más kor vizsgálóinak is. Olyan örökséget hagyott ránk, amelyre mindig büszkéek leszünk; fájdalmas távo-zása pedig olyan hiányt, amit nagyon nehéz lesz pótolni.

Szeretetre méltó és segítőkész volt mindig. Családján kívül – s e család is kol-legiális volt, hiszen felesége, Ildikó, kedves kolléganőnk – munkájának élt; ez egyúttal azt is jelentette, hogy munkatársainak. Minden kérdés megválaszolására volt ideje, mindnyájunk sikerének örült, mindnyájunk bánatában osztozott. Em-beri nagysága azonban igazán a megpróbáltatás, a szenvedés hónapjai idején ma-gasodott fel. Látogatóit még ő vigasztalta, humorát a szörnyű fájdalom karmaiban sem veszítette el. Pedig illúziói nemigen lehettek, mégis dolgozott. Micsoda lelki-erő kellett ahhoz, hogy egy-két nappal a vég előtt még megszerkeszthesse nemrég elhunyt kollégánk, Hopp Lajos nekrológját az ItK számára.

Az oly mélyülten kutatott régi magyar irodalom sztoicizmusának igazi lénye-gét, a derűsen hősies kiábrándultságot nemcsak megértette, de magáévá is tette, életében és halálában. Drága Tibor, búcsúzóul hadd idézzük Balassi mellett leg-kedvesebb költődet, Rimayt:

Az idő ósága nevel magas fákat,
Mint tél után nyár hoz kórókra virágot,
Így koporsó terjeszt hírnek, névnek magot,
Halál sötétjéből hozván rá virágot.

Ne várd hát éltedben, bár nagy érdemű légy,
Hogy itt holtod előtt nagy böcsületet végy,
Híredet, nevedet tapodja sok irégy,
Mindazonáltal jó légy, s mással is sok jót tégy.

Bízd az jövődökre érdemed jutalmát,
Ha szolgáltad időd vékony alafát ád,
Te az célra vigyázz s az centrumot találád,
Ne várd halandóktul, s az Úr Isten megáld.

Isten Veled.

Szörényi László

*

Az Irodalomtörténeti Közlemények Szerkesztőbizottsága nevében búcsúzó-m. Annak a kollektívának, és talán azt is mondhatom, annak a folyóiratnak a nevé-ben, amelynek Komlovszki Tibor a mozgató, az éltető lelke volt, és amely ma megkönnyezi, kis idő múlva pedig meg fogja sínyleni a távozását. Ő és az ItK oly szorosán egybetartozott és tartozik még ebben a percben is, hogy nehéz elképzelni egyiket a másik nélkül. 42 évvel ezelőtt állt szolgálatba, és azóta egyetlen órára sem hagyta el a helyét. Még az utolsó előtti reggelen is üzent, intézkedett a kórházi ágyból. Neve először az 1954-es 4. számon jelent meg.

Barta János, Bóka László, Kardos Tibor, Szauder József, Tolnai Gábor, Turóczi-Trostler József volt mellette. A bizottság többször is megújult, kicserélődött azóta, hajdani társai ma már csak az emlékezetünkben élnek. Főnöke is volt több, nem is akárki, mert a szakma mindig is, az alapítás óta gondosan vigyázott e legrégebb és legrangosabb orgánum színvonalára és tekintélyére, és nem bízta rá akárkire. Ő először technikai szerkesztő lett, Tarnai Andor utóda, aztán szerkesztőségi tit-